

БУКОВЕЛЬ ЧИ БУКОВ'ЯЛЬ?

У доповіді досліджено етимологію назви відомого українського курорту Буковель і доведено, що це складний топонім, який в основі має іменник «бук» і прикметник «в'ялий» (дериват дієслова «в'янути»).

Ключові слова: топонім, етимологія, Буковель, Буков'яль.

Василий Немчук. БУКОВЕЛЬ ИЛИ БУКОВЯЛЬ?

В докладе исследована этимология названия известного украинского курорта Буковель и доказано, что это сложный топоним, который в основе имеет существительное «бук» и прилагательное «в'ялий» (дериват глагола «в'янути»).

Ключевые слова: топоним, этимология, Буковель, Буковьяль.

Vasyl Nimchuk. BUKOVEL OR BUKOVYAL'?

The report explores the etymology of the name of the famous Ukrainian resort Bukovel. It is proved that this is a complex toponym based on the noun «бук» and the adjective «в'ялий» (the derivative of the verb «в'янути»).

Key words: toponym, etymology, Bukovel, Bukovyal'.

Зовнішня історія власних найменувань свідчить про те, що досить часто широковідомими, іноді всесвітньознаними стають місцеві мікротопоніми та вузьколокальні антропоніми в силу різних причин, зокрема тому, що в певному місці відбулися події національного або ширшого значення чи на цьому терені виросло поселення, яке грає неординарну роль у господарському чи духовному житті людей.

Починаючи з 2000-го року недалеко від с. Полянця Яремчанської сільради Івано-Франківської області України в гірському масиві Горгани біля підніжжя одної з гір засновано поселення, яке тепер офіційно носить ім'я *Буковель* – найбільший гірськолижний курорт нашої держави.

Писемну історію цього топоніма вдається прослідкувати від першої половини XIX ст.

На мапах Габсбурзької імперії зазначеного часу зафіксовано оронім *Bukowiel* [4].

«Słownik geograficzny Królestwa Polskiego...» засвідчує: «*Bukowielski* potok górski w obrębie gm. Mikuliczyna w Beskidzie lesistym z pod góry *Bukowieli* (1159 m.). Płyń... przez lasy *Malej Bukowieli*» [3, с. 463]. Знання польський топоніміст С. Грабець також наводить назву потоку в цій формі – *Bukowielski* [1, с. 93].

У процитованих джерелах не зовсім досконало засвідчено народно-розмовну, гуцульську звукову форму назви – *Буков'єл*, яку ми недавно чули з уст уродженця цих країв. В українських джерелах вона задокументована аж на початку XXI ст.: *Буков'єл* [6, с. 61].

Варіант назви гори – *Bukowil* записано в одній із польських писемних пам'яток XVIII ст. [6, с. 61].

Увагу дослідника привертають до себе структурно дуже близькі топоніми, якими найменовано інші об'єкти на ареалах, недалеко від терену, де розкинувся сучасний курорт: *Буков'єла* – колишня полонина між с. Кривополе Верховинського р-ну та смт Ворохта Яремчанської с/р, *Буков'єли* – урочище в с. Шепіт Косівського р-ну та присілок у с. Шепоті [6, с. 65]. Друга частина цих топонімів споріднена з апелятивом *віє□ля* «засохле дерево» («*verdorrtter Baum*») [9, с. 105]. Ономасти давно відчували, що у формах топонімів *Bukowiel* та подібних до них відображаються говіркові форми назв, але вони їх недоладно «олітературнювали» через написання *i* або *e* в фіналах. Пор.: «Буковільський ... потік,

с. Микуличин Надвірнянського р-ну Івано-Франківської обл., ... *Буковельський*; з-під гори *Буковіль*» [11, с. 76];

«*Буковельський*, потік ... вар. *Буковільський*»; від ороніма «*Буковіль // Буковель*»; «*Буковель ... гори: 1) ... вар. Буков'єл, Буковиця... 2) вар. Буковеля...*»; *Буковела ...* [6, с. 61–62], *Буковеля ... урочище; смт Ворохта...*» [6, с. 62].

Уживані «літературні форми з *i, e* у фіналі досліджуваних онімів спричинені відсутністю автентичної етимології цих топонімів. Відповідні назви звичайно сприймаються як похідні від прикметника *буковий* «вкритий *буком*; із *буковими* заростями» [6, с. 61–62]. Однак насправді тут маємо композит із сполучним *o* та коренями *бук* і *в'я-нути*, точніше – *в'я-л-ий*. Варто зазначити, що автор статті [вієля] «засохле дерево, сухостій» в «Етимологічному словнику української мови» пише, що походження слова-вокабули «неясне» [8, с. 396].

До етимологічно неясних лексему *вієля* відносить Я. Рудницький допускає зв'язок її з *віяти* (**вія□ля*) [2, с. 417]. Між іншим, у статті *бук* етимолог подає гуцульський топонім *Буков'єл* [2, с. 245].

Етимологія другого компонента досліджуваного слова прояснюється, коли врахувати відоме явище переходу *a* в *e* після м'яких приголосних та *й* у гуцульському діалекті, і відкривається корінь *в'я(д)-л-ий > в'єлий (в'єлий)*. У цьому пересвідчують численні географічні імена на Гуцульщині – *Буков'єн (Буков'ян), Буков'єна; Буков'єнський*, які не зазнали невіддаленого «олітературнення» і зберегли народномовний вигляд [6, с. 65; 5, с. 41]. Пор. апелятиви *в'янь* «те, що зів'яло» [12, с. 799]; *в'яль* «м'яз, мускул – похідне утворення від *в'ялий*; *в'ялити*; первісно, мабуть, стосувалося в'яленого м'яса» [8, с. 443], *в'ялий* 1. «який перестав бути свіжим, соковитим; зів'ялий (про рослини)», *в'янути* 1. «утрачати свіжість; всихати (про рослини)» [12, с. 798]. Спостережливі гуцули назву *Буков'єл* пояснюють тим, що в дерев, які ростуть на цій горі, завжди підв'яле листя [7]. Серед причин усихання (сухостою) дерев називають, зокрема, пониження рівня ґрунтових вод, посуху [10, с. 427].

Пояснення топоніма *Буковель* як утворення «за допомогою рум.[унського] прикметникового суфікса *-el* ... із зменшувально-пестливим значенням від прикметника *буковий* «вкритий *буком*; із *буковими* заростями» [6, с. 61], а назви *Буков'єн (Bukowin)* – як утворення «за допомогою суфікса *-en-*, розм. *-єн-* (< *-єп-*) від прикметника *буковий*» [6, с. 65] – непереконливі. Онімів із українськими основами і румунським суфіксом *-el* не виявлено. Незрозуміло, яку роль мав би прикметниковий суфікс *-єн-* (< *-єп-*), доданий до прикметникової ж основи *бук-ов-ий* у *Буков'єн*.

Варіанти досліджуваних топонімів із звуком *i* в другій частині, записані у XVIII ст. – *Bukowil* (1788 р.), *Bukowin* (1787 р.) [6, с. 61, 65], вимагають окремого вивчення. Можливо, тут відбивається *i* на місці *'e < 'a*. Навряд чи у формі *Буковін, Bukowin* наявний румунський елемент *-in-* [1, с. 147].

Імовірно, первісно функціонували топоніми-структури із кінцевими м'якими приголосними у формах *Буков'єль* та **Буков'єнь*, які трансформувалися в *Буков'єл, Буков'єн*. Літературно-нормативними відповідниками повинні бути форми *Буков'ял, Буков'ян* або *Буков'яль, Буков'янь*.

Тепер як нормативну форму родового відмінка топоніма *Буковель* пропонують закінчення *-ю* – *Буковелю* [6, с. 61–62]. Однак ще в другій половині XIX ст. топонім трактовано як лексему жіночого роду, котра в родовому відмінку в польському контексті має флексію *-i: z pod góry Bukowieli... lasy Malej Bukowieli* [3, с. 463]. Проте оронім *Буковель-Вишина* (*-i, -oї* ж.) і нині тлумачать як назву жіночого роду [6, с. 62] (цю форму має онім у народному вжитку?). Варіант *Буков'єл* у живому мовленні у формі родового відмінка функціонує із закінченням *-а: Буков'єла* (повідомлення колишнього мешканця цих країв Т. Марусика).

ЛІТЕРАТУРА

1. Hrabec S. Nazwy geograficzne Huculszczyzny / S. Hrabec. – Kraków, 1950.
2. Rudnyč'kyj J. B. An etymological Dictionary of the Ukrainian Language / J. B. Rudnyč'kyj. – Pars 1–5 / Second revised Edition. – Winnipeg (Canada), 1966.
3. Słownik geograficzny Królestwa polskiego i innych krajów w słowiańskich. – T. I. – Warszawa, 1880.

4. The Historical Map Portal. Maps of the Habsburg Empire. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mapire.eu>
5. Габорак М. Назви населених пунктів Івано-Франківщини: етимологічний словник-довідник / М. Габорак. – Івано-Франківськ, 2011.
6. Габорак М. Топонімія Галицької Гуцульщини: етимологічний словник-довідник / М. Габорак. – Івано-Франківськ, 2011.
7. Гора «Буковель». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [expressiysv.kiev.ua/blog/7:Гора «Буковель»](http://expressiysv.kiev.ua/blog/7:Гора%20«Буковель»)
8. Етимологічний словник української мови. – Т. 1. – К., 1982.
9. Желеховський Є. Малорусько-німецький словар / Є. Желеховський, С. Недільський. – Т. I. – Львів, 1886.
10. Лесная энциклопедия. – Т. II. – М., 1986.
11. Словник гідронімів України / Ред. кол.: А. П. Непокупний, О. С. Стрижак, К. К. Цілуйко. – К., 1979.
12. Словник української мови. – Т. I. – К., 1970.

Стаття надійшла до редакції 1.08.2017 р.